

YME KUIPER & HENK OLY

[redactie]

LEEUWARDEN

FRYSLÂNS HOOFDSTAD

European capital of culture

NOORDBOEK

Deze publicatie is tot stand gekomen in samenwerking tussen uitgeverij Noordboek en het Historisch Centrum Leeuwarden.

De uitgave is mogelijk gemaakt dankzij de financiële ondersteuning van de Gemeente Leeuwarden (dienst Fysiek Domein), de Historische Vereniging Aed Levwerd, het Sint Anthony Gasthuis Fonds, de Stichting De Grote Zuidwesthoek, de Stichting Old Burger Weeshuis, de Van Heloma Stichting, de Wopke Eekhoff Stichting en de Ottema-Kingma Stichting.

© 2021 Yme Kuiper en Henk Oly | uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp: Mijke Wondergem

Boekverzorging: Robert Seton

Beeldredactie: Nykle Dijkstra

Correctors: Marga ten Hoeve en Martha Kist

Afbeelding omslag: '5 voor 12' voor de pispaal van Leeuwarden, of Toiletvoorziening; Jentsje Popma, olieverf op doek, 1994 (collectie Historisch Centrum Leeuwarden).

ISBN 978 90 5615 849 1

NUR 693

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Noordboek

Noordboek is onderdeel van

20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

www.historischcentrumleeuwarden.nl

Ten geleide

‘Geart gaat fut. Wat mutte we doën?’

De staf van het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL) zit bijeen – diep in Coronatijd. Een maand later zal Geart de Vries officieel afscheid nemen als directeur na een succesvolle periode van twaalf jaar. Hij wordt dan 65 en vindt het welletjes. In een interview met de *Leeuwarder Courant* blikt hij terug. In de trant van Nescio verhaalt hij dat ie zich nooit een echte ambtenaar heeft gevoeld, maar in die rol trad hij wel degelijk op als een culturele, literaire en historische impresario die veel voor elkaar kreeg.

Het idee Geart een vriendenbundel te geven bij zijn afscheid was snel geboren in de boezem van de HCL-staf. Het was Klaas Zandberg die ons tweeën benaderde deze klus als duo-redactie te klaren. We waren onmiddellijk bereid, op een voorwaarde: gun ons wat tijd – oplevering van de bundel pas een half jaar later, ergens in het najaar van 2021. En zo is het gegaan: het HCL kwam met een groslijst van potentiële auteurs en wij vulden die aan. Ruim twintig personen vormden een eerste tranche. Toen deed zich iets heel opvallends voor: iedereen in deze groep wilde graag meedoen. Niemand, echt niemand, haakte om wat voor reden dan ook af. Ongekend. ‘De gunfactor bij Geart moet hoog zijn’, zei een van de gevraagden naderhand. Ook het vinden van een uitgever en subsidieverstrekters was voor ons een stimulerende bezigheid, want opnieuw bleek de grote bereidheid ‘iets’ voor Geart te doen.

Om enige orde in de vriendenbundel te krijgen, verzochten we de auteurs over een door ons redacteuren gekozen thema te schrijven. We deden dat met losse teugel. Ze schikten zich voorbeeldig. Op die manier ontstonden vijf afdelingen: **Biografie** (essays die de kunsten van organisatiemagiër Geart tonen), **Literatuur** (Geart en zijn literaire injecties), **Stadsbeelden** (identificaties met Leeuwarden), **Ruimte** (over water en gebouwen in de stad) en **Tijd** (cruciale bewegingen en drama’s in de Leeuwarder stadsgeschiedenis). Alle bijdragen – de een meer, de ander minder – zijn verbonden aan Leeuwarden als Fryslâns hoofdstad en *European capital of culture*.

Rest ons allen te bedanken die ons terzijde hebben gestaan. In de eerste plaats onze auteurs. Vanzelfsprekend ook onze royale subsidiegevers. Onze dank aan hen is groot. Maar zeker niet minder geldt dat voor de volgende personen: Nykle Dijkstra (beeld- en eindredactie), Marga ten Hoeve (corrector), Martha Kist (correctie van het Fries) en Robert Seton (boekverzorging).

Inhoud

Ten geleide	5
BIOGRAFIE	
KEES 'T HART – Het Geheim van Geart de Vries	11
ANNELIES VAN DER GOOT – Jongens waren we! <i>Geart de Vries als documentairemaker bij Omrop Fryslân</i>	16
PHILIPPUS BREUKER – Plakbesoarger fan de Fryske kultuer yn in feroarjende tiid	26
PETER DE HAAN – Kan plaveisel spreken? <i>De Leeuwarder poëzieroute</i>	36
LITERATUUR	
YME KUIPER – Eerst de maan. Nooit de zon <i>W.F. Hermans in de geboortestad van J.J. Slauerhoff</i>	53
WILLEM OTTERSPEER – De spiegel van de tijd <i>De toneelrecensies van Michaël Zeeman voor de Leeuwarder Courant</i>	66
STEVEN STERK – ‘Oars moasten wy de boeken mar útjaan’ <i>De Friese Pers Boekerij</i>	78
STADSBEELDEN	
RENÉ KUNST – Bij ons <i>François HaverSchmidt als Leeuwarder</i>	93
PIETER DE GROOT – Van Barnum en Bailey naar de Reuzen	106
GOFFE JENSMA – Wereldstad Fryslân <i>Een pleidooi voor geleidelijkheid</i>	118

RUIMTE

- JAN FABER – Het Gouden Wagentje 129
Vierhonderd jaar gastvrijheid aan de Nieuwestad
- HOTSO SPANNINGA – Een ‘grootte ende principaele huijsinge’ aan
de Grote Kerkstraat 142
Het ‘Van Geelhuis’ en zijn bewoners van 1545 tot 1809
- MEINDERT SEFFINGA – Met de trekschuit van Sneek naar Leeuwarden 154
- LEO VAN DER LAAN – ‘Sjouke Noteboom stads meester timmerman
en architect’ 166
- GERT ELZINGA – Albert Martin, ‘teekenmeester’ van het Fries Genootschap 179
- KLAAS ZANDBERG – Plaatsen van herinnering aan doodslag en doodstraf 193

TIJD

- HANS MOL – Brugman en de Barrevoeters te Leeuwarden 203
Bedelmonniken in Friesland tot 1400
- HENK OLY – ‘Hij die wat meer is, gaat naar ‘t koffiehuis’ 215
- JACQUES KUIPER – Dit wienen gjin Friezen 227
Revolutiejaren in Leeuwarden (1795-1798)
- MEINDERT SCHROOR – Ambitieuze kruidenierszonen en het verleden
van Leeuwarden 240
- MINEKE BOSCH – Kleine geschiedenis van een grote beweging 253
De VvVK in Leeuwarden

DIRK VAN GINKEL EN BERT LOOPER – Friese kunst tijdens de bezettingsjaren <i>Een verkenning</i>	266
ALEXANDER TUINHOUT – Roof en rechtsherstel <i>Joods onroerend goed in Leeuwarden tijdens en kort na de Duitse bezetting</i>	280
Noten, bronnen en literatuur	293
Illustraties bij afdelingen	308
Over de auteurs	309
Met dank aan	312

biografie

Het Geheim van Geart de Vries

In september 1978 verhuisden we van Zuidoostbeemster, vlakbij Purmerend, naar Leeuwarden. Geart de Vries was toen 22, ik heb het uitgerekend, hij studeerde nog in Groningen, denk ik, we kenden hem niet, maar toch heb ik het idee dat ik hem al kende. Geart verstaat namelijk de kunst van het aanwezig zijn zonder dat je het in de gaten hebt. In Fryslân weten ze ervan mee te praten. Men organiseert in deze wonderlijke provincie sinds jaar en dag aan de lopende band culturele activiteiten en pas als het op terugblikken aankomt ziet men het ineens. Verrek, Geart de Vries was bij de organisatie betrokken, onopvallend als altijd, hij bedacht veel zo niet alle plannen en je merkte niks aan hem. Zonder hem was het niks geworden, weet men achteraf zeker, al deed hij net alsof anderen veel meer in te brengen hadden. Noem de projecten en manifestaties maar op: De Stichting Litteraire Activiteiten Leeuwarden (met twee t's), veel Fryske Festivals door de jaren heen, de Poëzieroute in Leeuwarden, De Wilde Vaart, Fryslân 2000, Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018, de Theun de Vrieskring, en dit is dan nog maar het topje van de ijsberg. Hoe deed hij dit? Soms zat hij niet eens in de besturen van deze projecten, maar dat maakte niet uit. Ik weet zeker dat hij achter de schermen altijd aan de touwtjes trok en waarschijnlijk nog steeds trekt. Zonder dat je het merkt. Geart weet en wist alles, bij hem kun je terecht, zijn netwerk is ongeëvenaard, zijn bereidwilligheid mee te denken oneindig, zijn vermogen teleurstellingen te verwerken uniek. En dat alles zonder de rancune die nu eenmaal altijd gepaard gaat met de organisatie van culturele projecten. Vooral in Fryslân. Maar met hem heb je nooit ruzie. Ik kan me niet herinneren Geart ooit kwaad te hebben gezien, ook als men een keer niet naar hem wilde luisteren, wat zelden is voorgekomen. Hij is hoogstens verdrietig. Geart en woedende ingezonden brieven als iemand brutaal was geweest of onzin verkocht? Verbroken vriendschappen die er elders altijd bij horen? Niet bij hem. Geart de Vries is een fenomeen en ik kan het weten. Wat is zijn geheim? Ik heb nog steeds geen idee.

Ik weet niet meer wanneer ik voor het eerst kennis met hem maakte. Ik denk nog voor de gedenkwaardige eerste avond van de Stichting Litteraire Activiteiten Leeuwarden op vrijdag 2 december 1982 in De Harmonie. Litteraire met twee t's. Hypercorrect. Was dat iets van hem of van zijn vriend Michaël Zeeman? Aanstellerig was het wel natuurlijk, die twee t's, maar toch goed omdat je het erover had, zoals ik hier nu weer doe. Vaak kom je het in terugblikartikelen over de SLAL tegen met één t, ja, ook in het archief van Tresoar bijvoorbeeld staat de stichting met een t. Zelf schreef ik 'litteraire' een paar jaar geleden nog netjes met twee t's voor een of ander artikel in De Groene, en verdomd, het was 'verbeterd' door de corrector van dienst. Daar heb ik over geklaagd, er zijn verontschuldigen aangeboden, het moet nu eenmaal met twee t's.

Ik was erbij die avond in 1982, daar moet ik Geart gezien en gesproken hebben, ik weet het zeker. Maar daarvoor ontmoette ik hem al, al weet ik het niet meer. Die beroemde avond had Geart in z'n eentje georganiseerd, denk ik. Voor mijn Geart-mythologie, waarover deze inleiding gaat, staat dat vast. Ik vermoedde dat Michaël Zeeman niet snel iets zou organiseren, met veel opgebeld en brieveschrijf en nagezeur. Niks voor hem, dacht ik, wanneer ik hem sprak bij boekhandel De Tille. En later bij hem thuis. Hij liet dat aan anderen over. Aan Geart dus. Sommigen zullen zeggen dat de SLAL (met twee t's) in z'n geheel die avond had georganiseerd, maar ik weet beter. Geart organiseerde altijd alles helemaal zelf, dit weet ik uit latere ervaringen, ook al liet hij je graag denken dat jij het nodige aan geregeld en gedoe had bijgedragen. Ik kreeg bij hem overigens nooit het idee dat er ook maar iets georganiseerd werd, de avonden waren er gewoon ineens, hij zeurde er nooit over, het kwam allemaal goed. Later begreep ik dat ook anderen hun steentje bijdroegen, zeker Wieke Roorda en Gerard Toonen van De Harmonie, en zelfs ik heb, toen ik later in het bestuur van de SLAL (met twee t's) zat wel eens iemand opgebeld, maar toch, ik heb er moeite mee te geloven dat anderen ermee te maken hadden. Als Geart erbij betrokken was kwam het goed, zo zag en zie ik dat. Ik moest me er zeker niet mee bemoeien: alles zou dan mislukken.

Mijn echte eerste ontmoeting met Geart herinner ik me dus niet, ('Geart de Vries I presume?') ook mijn vrouw weet het niet meer, misschien is dat kenmerkend voor een ontmoeting met Geart. Je herinnert je het niet, pas later weet je ineens wat je zo gemist hebt. Toch herinner ik me dat ik op een dag door Geart werd gebeld over de inhechtenisneming van Michaël Zeeman, in verband met een fraudezaak met boekhandel De Tille (die met een sisser

afliep). Dat was in 1986, ik zocht het op. Dus heb ik tussen pakweg 1980 en 1986 Geart goed leren kennen maar wanneer precies de eerste ontmoeting was, weet ik niet meer, misschien weet hij het nog. Hij was er gewoon altijd, dat is het. En dat is zijn geheim.

Mijn literaire carrière begon zo ongeveer vanaf 1986, een paar verhalen verschenen in *De Revisor*, en mijn debuut was het flinterdunne meesterwerk *Fries voor Elfstedenrijders* waarmee mijn naam in Fryslân voorgoed gevestigd was. Ik ging af en toe naar bijeenkomsten van de SLAL (met twee t's) in de Blauwe Stoep, dat was op dertig meter afstand van waar we toen woonden. We kwamen in dezelfde café's, waar hij nooit helemaal dronken werd, ik wel. En zo leerde ik hem kennen. En we werden vrienden. Wat een rustgevende ervaringen waren (en zijn) het altijd om Geart te ontmoeten, mee te maken, mee te praten, over alles natuurlijk, maar vooral over kunst, literatuur, de Fryske letteren, het Fryske gedoe, het leven zelf, de wereld en de roddels daarover. Nooit ruzie met Geart gehad, dat ging gewoon niet, het woord 'ruzie' hoort niet bij hem. Ik heb het idee dat mijn literaire (met één t) debuut in 1988 bij Querido (*Vitrines*) zonder Geart nooit tot stand was gekomen, ik kan dit allemaal moeilijk uitleggen. Er gaat een vorm van vertrouwen uit van Gearts aanwezigheid die je ertoe aanzet ook in je eigen werk vertrouwen te hebben. Hij was en is nooit wegwerpend, altijd nieuwsgierig, verwonderd en bereid langer te luisteren dan normaal is. Wat had ik graag zo iemand als directeur gehad! Geen greintje rancune in houding en uitstraling.

We kwamen bij elkaar over de vloer. Liesbeth, zijn vrouw, bleek een enorme kennis te hebben van Nederlandse literatuur, waar ze graag erg bescheiden over doet. Zou zij dan de oplossing van het geheim zijn? Zou zij hem op het juiste literaire pad hebben gehouden? Ik sluit niets uit. Etentjes, feestjes kwamen en gingen. Onze dochter Jet paste verschillende keren op bij hun kinderen, wat ze geweldig vond, want deze De Vriesrakkers namen geen genoegen met afstandelijke oppas-activiteiten, er moest gespeeld worden, voorgelezen en gedonderjaagd. In 1987 vertrok Michaël naar Rotterdam en op een dag vroeg Geart of ik hem in de SLAL (met twee t's) wilde opvolgen. Ik zou dan de nieuwe voorzitter zijn. Ik als voorzitter, je moet er niet aan denken, daar heb ik me tegen verzet, ik wil liever nergens voorzitter van zijn, maar Geart wist me ervan te overtuigen dat het niets voorstelde, dat het alleen in naam zo zou zijn, ik zou er weinig van merken. En zo was het ook. Geart was namelijk zowel secretaris, penningmeester en voorzitter van de SLAL (met twee t's), ik zat erbij en deed ook af en toe iets, en zo is het altijd gebleven. We werkten samen met Wieke Roorda en Gerard Toonen van

schouwburg de Harmonie en dat bleek een gelukkige samenwerking. Fijne avonden, fijne gesprekken, doldwaze avonturen, niets was gek genoeg. Zie voor een overzicht het gedenkboekje *SLAL 1983-2008, 25 jaar literaire activiteiten* in Leeuwarden. Helaas is dat 'literaire' in 'literaire activiteiten' met slechts één t geschreven, een tegenvaller bij dit verder mooie boek. Ik heb nu nog steeds het gevoel, het is een gevoel dat nooit bij me zal overgaan, dat Geart alles organiseerde. Zonder dat ik daar een schuldgevoel over had, hij heeft me nooit ook maar iets verweten over mijn geringe organisatorische bijdragen. Hij deed gewoon alles en viel me er niet mee lastig, ik hoefde echt niets te doen. Het fenomeen De Vries, de mythe en de werkelijkheid van deze man, heb ik jarenlang in volle glorie meegemaakt. Alles regelen, dat deed hij, ja, Wieke en Gerard konden er ook wat van, ook op het gebied van creatieve plannenmakerij, dat staat vast, maar voor mijn gevoel was toch Geart de stille kracht achter alle activiteiten. Neem het alternatieve boekenbal in Jorwerd, (maart 1998) om toch iets te noemen. Ingewikkeld allemaal, geweldige logistieke problemen, ik hoorde er soms over, hij hield me op de hoogte, ik heb ook wel eens gevraagd of ik iets kon doen maar dat was niet nodig. De merkwaardige rust die hij destijds uitstraalde, (nu nog) ook al kon alles misgaan. En dan nog vrolijk blijven ook. Ik vond het toen allemaal normaal, herinner ik me, maar achteraf besef ik dat we hier te maken hadden met een wonderbaarlijk natuurverschijnsel. Een keer per jaar besprak hij de financiële boekhouding van de SLAL met me, er waren nooit problemen. Mijn handtekening moest op de stukken, ik zette die ongelezen. Af en toe moesten er subsidies worden aangevraagd, ook dan zette ik een handtekening. Het kwam allemaal goed voorspelde hij en dat was altijd zo.

Herinneren jullie je nog die schitterende avond met Willem Frederik Hermans in de Nieuwe Harmonie in 1994, een half jaar voor Hermans' dood? Niets heb ik aan de organisatie bijgedragen. Geart haalde Hermans samen met Johan Ligthart in Brussel op. Johan bracht hem de volgende dag terug. Vooraf heb ik met Wieke Roorda, Geart en W.F. Hermans in De Harmonie gegeten. Onvergetelijke herinnering. Ik durfde niets te zeggen en Geart zat vrolijk met de uiterst aimabele en gezellige Hermans te praten. Ze waren al gelijk bevriend, ik zag het voor me gebeuren, Hermans had een scherp oog voor vriendschappelijke mensen. Uit dankbaarheid stuurde hij een tijdje later aan Geart een klein boekje met fotocollages, dat hij alleen in zeldzame gevallen voor zijn beste vrienden maakte. Geart koestert het.

Ondertussen heb ik het nog geen moment over zijn werk gehad. Kenmerkend voor Geart om het daar nauwelijks over te hebben, terwijl je hem regelmatig in programma's op Nederland 2 tegenkwam. Hij had dus een bijzonder drukke baan bij Omrop Fryslân maar wekte bij mij graag de indruk dat dit allemaal weinig voorstelde, alsof hij het er zo even bijdeed, alsof het een soort bijbaantje was. Maar die programma's ontstonden niet zomaar, dat waren sterke, tot in details uitgedachte en uitgeschreven documentaires. Ik wist dus wel beter, maar deed toch graag mee aan een mythologische voorstelling van zaken. Geart geloof je nu eenmaal onvoorwaardelijk. En hoe het kan dat hij ondertussen twee prima biografische boeken schreef, over D.A. Tamminga en Tiny Mulder, blijft een raadsel.

In 2004 verhuisden we naar Den Haag. We hebben nog altijd contact met elkaar, af en toe bellen we, even roddelen over hoe het gaat en over hoe het met ons en de kinderen in de wereld is. Al is Geart niet aanwezig, je weet dat hij er is en dat je op hem kunt rekenen. En we zien elkaar ook. Want ondertussen zat ik al enige tijd in de jury van de tweejaarlijkse Anton Wachter Prijs voor literaire debuten (met één t). De voorzitter van de jury, zo staat het in de oprichtingsboeken van de Stichting, moet iemand zijn die in Fryslân woont en betrokken is bij literatuur. Toen Jo Huizinga in 2014 met zijn voorzitterschap stopte, stelde ik voor Geart de Vries als voorzitter te benoemen en zo gebeurde. Literaire jury's, zo luidt het cliché, bestaan uit schrijvers die elkaar dwars zitten, vliegen afvangen, ruzie maken, elkaar het licht in de ogen niet gunnen en als het moet elkaar de tent uitvechten. Het klopt allemaal, ik heb er ervaring mee. Van groot belang is dus een juryvoorzitter. En sinds Geart voorzitter is (vanaf 2016), is bij ons de zon doorgebroken, zijn de meningsverschillen miniem, houden we van elkaar, gunnen we elkaar een afwijkende mening en komen we als vanzelf tot een winnaar. Hoe doet Geart dat? Wij (Gerbrand Bakker, Joke Lindners, Marja Pruis en ik) zien het allemaal voor onze neus gebeuren. Hoe doet hij dit, vragen we ons keer op keer verwonderd af als hij weer weg is. Hij lijkt niet in te grijpen, doet vaak net of zijn neus bloedt, houdt ons bij de les, laat ons uitrazen, zet standpunten af en toe op een rijtje, doet alsof hij zelf geen meningen heeft. En dan ineens is er witte rook. Het gaat allemaal ongemerkt. Was hij er wel bij? Ja, reken maar, hij was en is erbij. En hij heet Geart de Vries.

Jongens waren we!

Geart de Vries als documentairemaker bij Omrop Fryslân

Openingscène: Upstalbeam

‘Net te hurd. Nee. Hjir ist. Hjir ist jong. Dit moat ’m wêze.’ Helemaal natuurlijk klinkt de conversatie niet meer. We zien twee mannen in een auto die vanaf de achterbank worden gefilmd. Er zijn snijshots met mistige landschappen en druipende kale bomen. Het is januari 1988 en we zijn op het Duitse platteland in de buurt van Aurich. Documentairemaker Geart de Vries is met regisseur Piter Tjeerdsma, cameraman Jan van Akker en hun deskundige gast dr. Oebele Vries op zoek naar de Upstalbeam, het symbool van de middeleeuwse Fryske Frijheid.¹ ‘Geart woe mei my in syktocht meitsje nei de Upstalbeam’, vertelt Oebele Vries ruim dertig jaar later.

Eins hienen wy tefoaren fierders neat ôfpraat. Doe’t wy krekt oer de grins wienen, stutsen wy yn Bunde oan yn hotel Zur Blinke om te kofjedrinken. Dêr ha wy pas bepraat hoe’t wy it dwaan soenen.

De aflevering over de Upstalbeam, die eigenlijk over het Aldfrysk ging, wordt de eerste aflevering van *Skriuwers yn Byld*, een nieuwe serie Friese televisieprogramma’s. Waar tegenwoordig een documentaire zorgvuldig wordt *geresearcht* en geproduceerd, gaan ze in 1988 gewoon maar op pad. ‘Ik hie noch nooit fan dy hiele Upstalbeam heard’, zegt Piter Tjeerdsma. ‘Mar Geart kaam mei it idee. We diene gewoan mar wat.’²

Voice over:

Tegenwoordig kunnen we elke zondag op NPO 2 genieten van Fryslân DOK. Een succesvol documentair programma in het Fries, over een Fries onderwerp dat ook interessant is voor de rest van Nederland en door de online mogelijkheden zelfs voor de rest van de wereld. Fryslân DOK wordt geroemd om de kwaliteit, zowel filmisch als inhoudelijk. Een redactie onder leiding van eindredacteur Piter Tjeerdsma maakt de programma’s. Piter is van meet

De panden aan de Groeneweg waar in de periode circa 1968-2000 Radio Fryslân/Omrop Fryslân was gevestigd. Foto: Frans Andringa. Collectie Tresoar, Leeuwarden.

af aan betrokken bij de ontwikkeling van de *Fryske tillevyzje*. Hij vertelt over de rol van Geart daarin.

Terug naar de Openingsscène

Als Geart de Vries in 1981 aangenomen wordt bij Radio Fryslân moet hij het vak nog leren. Piter, die er dan al een paar jaar als freelancer werkt, begeleidt Geart bij zijn eerste reportages. Ze vinden elkaar al snel in het verlangen televisie te maken. Het blijkt dat ze elkaar goed aanvullen. Geart, die in Groningen geschiedenis had gestudeerd, weet alles en kent iedereen. Dat geeft hem autoriteit en opent overal deuren. ‘Hij koe mei elkenien prate. Stie er mei in frou út Dokkum te praten, wist Geart ynienen wer alles fan de skiednis fan Dokkum’, vertelt Piter. ‘Ik wie fan de foarmjouwing en fan it filmisch eksperiment. Ik woe fan alles útprebearje.’

Dat kan Oebele Vries zich nog goed herinneren:

It oankommen by de Upstalbeam wie in belangryk momint, want dêr moast in opname fan makke wurde. En dan moast ik fertelle. Piter siet achter ús yn 'e auto te regisearjen. En hy wie net samar tefreden. Earst bleau Geart pas stean doe't wy al te fier wienen en dêrnei doe't wy noch

net fier genôch wienen (of oarsom). Teminsten, dat fûn Piter. Pas de tredde kear wie it Piter nei it sin. En ik besocht de twadde en tredde kear sa entûsjast mooglik itselde ferhaal te fertellen.

Voice over:

Om de ontwikkeling van de Friese televisie te kunnen begrijpen en de rol van Geart de Vries op waarde te kunnen schatten, moeten we eerst stilstaan bij de ontwikkeling van de Friese radio. Uiteindelijk zullen we de conclusie kunnen trekken dat Geart ondanks de honderden radio- en televisieprogramma's die hij maakte geen echte journalist is geworden. Een verhalenverteller, dat zeker, maar bovenal een historicus. Een geboren historicus. Hij zal ons daarom vrijwel zeker het noodzakelijke uitstapje naar de geschiedenis van de Omrop vergeven.

Scène 1. Flashback 1945. Vrienden in de Opiumzee.

Omrop Fryslân is de regionale omroep van Fryslân. Inmiddels een volwaardig mediabedrijf, gevestigd in *ús haadstêd*, met een vierentwintiguursprogrammering. De geschiedenis van Omrop Fryslân begint echter in Groningen. Het is april 1945 en Noord-Nederland is pas bevrijd. Twee vrienden, Gijs Stappershoef en Jan Posthumus stappen naar het Militair Gezag in de stad met het idee radio-uitzendingen te maken. De behoefte aan nieuws is enorm in die chaotische en opwindende tijd vlak na de bevrijding. Kranten zijn schaars en Radio Herrijzend Nederland is slecht te ontvangen in het Noorden. Er is dus een grote behoefte aan informatie. Gijs en Jan krijgen toestemming en starten op 15 mei met de Omroep van het Provinciaal Militair Commissariaat (OPMC). Vanuit een studio in het Prinsenhof in Groningen zendt de omroep uit. De naam OPMC wordt door het enthousiaste publiek al snel verbasterd tot radio Opiumzee.³

De sfeer in de studio aan het Martinikerkhof in Groningen is uitgelaten en optimistisch. Er ontstaat zowaar een *scene* rondom de omroep. Stappershoef:

In het westen des lands heerste direct na de oorlog nog honger. Dus veel jongeren kwamen naar hier, waaronder literatoren en acteurs. Veel van hen hingen om de regionale omroep heen. Sommigen kon je gebruiken, anderen niet.⁴

Niet gehinderd door enige radio-ervaring, maken de vrienden programma's. Stappershoef, geboren in Zaltbommel, studeert vanaf 1939 Engels